

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ТИПУ НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ, В ЯКИХ ПРАЦЮВАВ К.Д. УШИНСЬКИЙ

Статтю присвячено аналізу перетворень у навчальних закладах України і Росії, де працював К.Д. Ушинський і залишив підґрунтя розвитку цих навчальних закладів як університетів. представлено характеристику сучасних педагогічних університетів у Санкт-Петербурзі, Ярославлі та Одесі.

Ключові слова: університетська освіта, педагогічні університети, наукова спадщина К.Д. Ушинського.

Історико-педагогічні дослідження наукової спадщини, громадської і суспільної діяльності видатних вітчизняних учених складають вагоме підґрунтя щодо розуміння сутності і узагальнення подій, що призвели до сучасного стану системи освіти, зокрема становлення університетської освіти в Україні. Наприкінці минулого століття автори багатьох праць присвятили увагу виявленню особливостей функціонування вищих навчальних закладів (ВНЗ) як університетів. В одній із наших праць [6] виявлено і досліджено основні ознаки ВНЗ університетського типу, а саме: ВНЗ стає центром суспільного, культурного і громадського життя, в університетах готуються науково-технічні і науково-педагогічні кадри для регіону, в університетах розвиваються наукові школи тощо. В одній із своїх праць академік В.І. Луговий визначив новий напрям наукових освітянських досліджень із назвою "університетологія" [7].

Основною метою університету є підготовка кваліфікованих фахівців для забезпечення системи освіти регіону вчителями, вихователями, психологами тощо. Запорукою ефективності такої роботи є його науково-педагогічний потенціал, усталені традиції, а також оновлення та впровадження прогресивних технологій навчання.

Згадуючи про здобутки відомих в Україні і Росії педагогів, зокрема К.Д. Ушинського, переглядаючи його багату на різні події біографію, видається дуже цікавим простежити, яким чином розвивалися навчальні заклади у містах, де працював Ушинський, та яким чином його діяльність вплинула на становлення цих навчальних закладів як університетів.

Метою даної статті автори визначили саме таке дослідження, на основі якого можна простежити спільне і відмінне у розвитку університетського типу навчання в українських і російських містах зі спільною історичною спадщиною.

1. Ярославський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського – це традиційний і сучасний університет.

Традиційний – оскільки вірний традиціям підготовки вчителя. Вже багато років університет дає путівку у професію молодим педагогам, університет відомий своїм великим навчальним і виховним досвідом.

Сучасний університет – означає прагнення до універсальної освітньої підготовки, до розширення кола досліджуваних дисциплін, до проведення актуальних наукових досліджень, до нової організації навчального процесу та поліпшення умов навчання.

Педагогічний університет розташовується в самому центрі Ярославля. Ампірну головну будівлю педагогічного університету розташовано на вулиці Республіканській, що як пам'ятник культури міста. Будівля всім своїм виглядом акцентує багату історію і великі традиції університету. Фасад – символ солідності, серйозності і відповідальності, знак культурної спадкоємності. У головній будівлі розташовано ректорат, фундаментальну бібліотеку, Голубий зал, університетський музей, один з комп'ютерних центрів, музей К.Д. Ушинського.

Голубий зал – головна аудиторія університету. Тут можна побачити портрети найвизначніших університетських вчених і викладачів, барельєф Вчителя вчителів Костянтина Ушинського, ім'я якого носить університет. Голубий зал – місце урочистих церемоній, офіційних засідань, захисту докторських і кандидатських дисертацій, вручення дипломів з відзнакою.

Історію педагогічного університету акумулює і представляє його музей. Фундаментальна бібліотека – найбільше книжкове сховище регіону. У книгосховищах бібліотеки чимало рідкісних видань, друкованих книг і рукописів. Найцінніші з них можна побачити в читальному залі у відділі рідкісної книги.

Усього педагогічний університет Ярославля має шість навчально-лабораторних корпусів. Багато з них розташовано вздовж річки Которосль, що неподалік впадає у Волгу. У будівлі на розі Набережної та Республіканської вулиці знаходяться Інститут педагогіки і психології, університетське видавництво і друкарня. Поруч – відомий корпус природничо-географічного факультету, потім – ботанічний сад, корпуси

факультету фізичного виховання, їдальні, гуртожитків. Корпус гуманітарних факультетів розташовано на Которосльній набережній, він став найбільшим у місті центром гуманітарної підготовки молоді.

Ярославський педагогічний університет – потужний науковий центр. Тут у десятках напрямів ведеться високоякісна науково-дослідна робота, успішно здійснюються фундаментальні дослідження. Нерідко вони проводяться на стижах наук, за участю фахівців з різних факультетів. Будівля природничо-географічного факультету Будівля природничо-географічного факультету

Педагогічний університет невіддільний від історії Ярославля та регіону.

Ярославський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського – один з найстаріших педагогічних навчальних закладів Росії. Історія університету почалася в 1908 році. Саме тоді, 7 грудня, в Ярославлі, на Духівський вулиці (нині Республіканська вулиця, 40), був офіційно, після урочистого молебна, відкритий Ярославський учительський інститут. Із самого початку в ньому затверджувалися благородні традиції ярославського земства. 2 вересня 1918 р. педагогічна рада Ярославського учительського інституту прийняла рішення про його перетворення в педагогічне вищий навчальний заклад. Педагогічний ВНЗ було відкрито 21 грудня 1918 р. Пізніше пройшли декілька перетворень: у 1922 р. інститут увійшов до складу Ярославського університету як педагогічний факультет, а із серпня 1924 р. університет перетворено у педагогічний інститут.

Отже, в 1920-і роки Педагогічний інститут став головною і єдиною вищою школою регіону, найбільшим освітнім центром. Він сприйняв накопичений у місті освітній досвід і фактично став реальним спадкоємцем і наступником Демидівського ліцею, який існував з 1801 р., а також декількох ярославських семінарій та духовного училища.

У наступні роки Педагогічний інститут гідно виконував свою основну місію – готував кваліфікованих вчителів для середньої школи. У 30-ті роки в інституті діють факультети фізико-математичний, природознавчий, географічний, мови і літератури, історичний. За 90 років було підготовлено понад 50 тисяч фахівців для сфери освіти Ярославля і Ярославської області. Випускники інституту успішно працювали і в багатьох інших регіонах Росії. Величезною є роль інституту в культурно-громадському житті Ярославля і області.

Значний вклад у науку внесли учені: і зараз не втратили свого значення багато публікації у Наукових записках інституту.

У роки Великої Вітчизняної війни більше сотні викладачів, співробітників і студентів інституту добровольцями пішли на фронт. Не всі повернулися назад в інститутські стіни. У корпусах інституту розташовувався госпіталь, в його лабораторіях розробляли замітник перев'язувальних засобів з моху, винайшли запальну суміш для протитанкових пляшок. У той же час не переривається і навчальний процес, відкривається факультет іноземних мов.

У перші повоєнні роки в інституті закладаються основи наукових шкіл в галузях педагогіки, психології, філології. Відкриваються аспірантура, факультет фізичної культури і спорту. У 1958 р. до складу Ярославського педагогічного інституту включено Рибінський учительський інститут.

У 60-80-х рр. в інституті активно розвиваються наукові дослідження з теоретичних проблем сучасної математики (керівник професор З.А. Скопец), адаптації людини і тварин до норми та патології (керівники професори С.С. Полтирев і В.Я. Русин), проблем природокористування та історії географії (керівник професор А.Б. Дітмар), економіки (керівники професори Н.Г. Наровлянській і А.І. Кащенко). Колектив учених під керівництвом професора В.С. Філатова працює над осмисленням проблем психології особистості і праці, трудового навчання.

В області інженерної психології ведуть дослідження вчені інституту під керівництвом В.Д. Шадрікова, нині академіка Російської академії освіти. Професорами А.Н. Івановим і В.В. Карповим вивчаються біографія та теоретична спадщина К.Д. Ушинського, ім'я якого було присвоєно інституту в 1945 р. Працями найбільших відомих учених інституту, сукупними зусиллями викладачів і співробітників створюється його солідна репутація.

У 1993 р. інститут за результатами державної атестації перетворено в Ярославський державний педагогічний університет.

Педагогічний університет – патріарх в колі вищих навчальних закладів Ярославля. Він завжди допомагав становленню і виникненню в Ярославлі інших ВНЗ: медичного інституту (нині академія), політехнічного інституту (нині технічний університет), аграрної академії, театрального інституту, університету імені Демидова. Так, при відкритті останнього в 1970 р. туди перейшли понад 30 дипломованих викладачів з педагогічного інституту. Чимало випускників інституту працюють в інших ВНЗ Ярославля, але у Педагогічному університеті – їх спільна наукова школа, загальний витік, спільне коріння.

Ярославський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського носить ім'я видатного педагога, який працював в м. Ярославлі протягом 1846-1849 рр. Після закінчення Московського державного університету К.Д. Ушинського призначено виконуючим обов'язки професора камеральних наук на кафедру енциклопедії законодавства, державного права і науки фінансів в Демидівському ліцеї, розташованому у Ярославлі. З березня по травень 1848 р. К.Д. Ушинський працює редактором газети "Ярославські губернські відомості". Прогресивні демократичні погляди молодого професора, його глибока ерудиція, простота в поведінці зі своїми учнями, досконале знання предмету та доступність у викладанні – так характеризували сучасники педагогічну роботу К.Д. Ушинського в Демидівському ліцеї.

Зараз в Ярославлі налічується понад 20 навчальних закладів університетського типу (за даними Web-сайту).

2. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (до 29 вересня 1994 р. – Одеський педагогічний університет імені К.Д. Ушинського) – один із провідних ВНЗ на півдні України у місті Одеса. Він сприяв формуванню системи освіти регіону, розвитку наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, історії, філософії та фундаментальних наук.

Університет бере свої витоки з Педагогічного інституту, що було відкрито 2-го травня 1817 р. у м. Одеса при Рішельєвському ліцеї відповідно до Указу Імператора Олександра I.

За видатні заслуги у підготовці педагогічних кадрів у 1945 р. Постановою Уряду України інституту було присвоєно ім'я видатного вченого-педагога – Костянтина Дмитровича Ушинського, в 1970 р. цей ВНЗ нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради України.

29 вересня 1994 р. Постановою Кабінету Міністрів України на його базі створено Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, який першим із педагогічних ВНЗ України був прийнятий 2 жовтня 1996 р. до Асоціації Європейських Університетів (CRE).

За рейтингом Міністерства освіти і науки України університет входить до трійки лідерів серед ВНЗ України педагогічного та гуманітарного профілю. За роки існування в його стінах пройшли підготовку та підвищили кваліфікацію майже 100 тисяч фахівців різних спеціальностей, з яких понад 2000 стали заслуженими діячами у різних галузях науки, культури, освітньої діяльності та спорту, а також Відмінниками освіти України.

Університет акредитовано у повному обсязі за IV рівнем акредитації і здійснює підготовку педагогічних працівників за багатоступеневою системою бакалавр, спеціаліст, магістр. Ректором університету є доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Заслужений діяч науки й техніки України Олексій Якович Чебикін.

У 2005 р. університет внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. У 2006 р. університет набув членства у Східноєвропейській асоціації університетів (EEUN), а ректор О.Я. Чебикін призначений координатором цієї Асоціації від України.

До структури університету входять 7 інститутів: мистецтв; фізики та математики; фізичної культури та реабілітації; психології; мов світу; початкової та гуманітарно-технічної освіти; дошкільної та спеціальної освіти; факультети: художньо-графічний; музичної освіти; фізико-математичний; фізичного виховання; фізичної реабілітації; психологічної освіти; історико-філософський; іноземних мов; української філології; початкового навчання; дошкільної педагогіки та психології.

У складі університету працюють підготовчве відділення та факультет післядипломної освіти, Одеський педагогічний коледж; Білгород-Дністровське педагогічне училище; Балтське педагогічне училище; Одеський професійний ліцей сфери послуг, Балтський та Кременчуцький навчально-консультаційні центри; Севастопольський навчально-консультаційний пункт, Методичний центр художнього та естетичного виховання дітей та молоді; понад 40 гімназій, шкіл, дошкільних закладів регіону, що утворюють педагогічний комплекс та складають його експериментальні майданчики.

Наукові школи академіка А.М. Богуш, академіка О.Я. Чебикіна, член-кореспондента АПН України Р.Ю. Мартинової, професорів А.Р. Гохмана, Д.З. Арова, Р.І. Хмелюк, Г.М. Губреєва, А.Ю. Ківа, що склалися в університеті, широко відомі в Україні та за кордоном своїми досягненнями в галузі педагогіки, психології, фізики, математики. Ці школи визнані за міжнародними показниками, у межах цих шкіл проводиться підготовка аспірантів за 37 спеціальностями, докторантів за 9-ма. В університеті функціонують три спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за 7 науковими спеціальностями.

Наукові розробки проводяться у плідній співпраці з ученими США, Канади, Ізраїлю, Франції, Нідерландів, Молдови, Німеччини, Іспанії, Мексики, Росії в межах спільних договорів, проектів та підтримки фондів, програм, зокрема "Відродження", INTAS, CDRE, DAAD, за рахунок держбюджетного фінансування і власних коштів університету.

Університет пройшов атестацію з питань наукової та науково-технічної діяльності й отримав вищий рівень категорії "А" та визнаний найкращим у цьому напрямі серед педагогічних ВНЗ України. Університет підтримує постійні зв'язки з академічними установами НАН та НАПН України, провідними ВНЗ на підставі 20 договорів про співпрацю. Указом Президента України Віктора Ющенка у 2009 р. університету надано статус Національного.

Наслідком творчих досягнень останніх п'яти років є видання 3926 наукових праць, серед яких 49 монографій, 260 підручників і навчальних посібників, 497 студентських публікацій. За сприянням університету щороку проводяться від 10 до 20 міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, видаються наукові журнали "Перспективи", "Наукове пізнання: методологія та технологія", "Науковий вісник", "Виховання і культура", "Наука і освіта" тощо.

У 1970 році Одеський державний педагогічний інститут імені К.Д. Ушинського нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради України.

У 2007 році трудовий колектив університету нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України за вагомий внесок у розвиток освіти, підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну наукову та педагогічну діяльність і трудові здобутки.

За роки існування в його стінах підготовлено для нашої держави, ближнього та далекого зарубіжжя майже 100 тис. педагогів, понад 2000 з них стали відмінниками та заслуженими працівниками освіти, науки, культури і спорту. Серед видатних випускників Герой України, Почесний громадянин міста Одеси й Одеської області Борис Литвак, Народний учитель СРСР Микола Палтишев, Олімпійські чемпіони Василь Ломаченко, Юрій Чебан та інші.

У 7 інститутах на 12 факультетах університету здійснюється підготовка фахівців майже за 40 напрямками, спеціальностями та спеціалізаціями. Усього в університеті та його структурних підрозділах навчається майже 8000 студентів, 300 аспірантів, докторантів і здобувачів, серед яких громадяни США, Росії, Ізраїлю, Еквадору, Ірану, Китаю, Туреччини, Молдови тощо.

Університет відомий далеко за межами нашої держави, здійснює співпрацю з освітніми та науковими установами різних країн, входить до Асоціації університетів України, Асоціації Європейських Університетів, Таллуарської асоціації університетів, Східноєвропейської асоціації університетів, Міжнародної асоціації педагогічних університетів Центральної та Східної Європи, є членом відомої європейської організації Observatory of the Magna Charta.

За останні роки, з урахуванням потреб регіону в педагогічних кадрах, в університеті створені інститут фізики і математики, інститут мов світу інститут фізичної культури та реабілітації, інститут психології, інститут мистецтв, інститут початкової та гуманітарно-технічної освіти, інститут дошкільної та спеціальної освіти, відділ інформаційних технологій, сучасна електронна бібліотека, 16 спеціалізованих Інтернет-класів, лабораторії з фундаментальних досліджень різних галузей знань, 7 спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, 6 міжнародних науково-інформаційних центрів, а також "Міжнародний міжуніверситетський консорціум онлайн" щодо впровадження інноваційних досягнень нанотехнологій та значного досвіду в системі підготовки майбутніх учителів, два ліцеї, три навчально-консультаційні центри тощо.

За результатами діяльності серед 34 педагогічних, гуманітарних закладів та ВНЗ фізичного виховання і спорту університет упродовж останніх років за оцінками МОН України та різних незалежних експертів стабільно займає лідируючі позиції. Університет визнаний кращим з наукової діяльності, впровадження інформаційних технологій, міжнародної діяльності.

Університет є провідним навчальним закладом на півдні України у галузі підготовки педагогічних кадрів, координації наукових досліджень з педагогіки, психології та розвитку освіти. Основна місія університету – це підготовка кваліфікованих фахівців для системи освіти як Південного регіону України, так і інших держав.

В університеті функціонує 43 кафедри, навчально-виховний процес забезпечують понад 1000 фахівців, а також учені, запрошені із зарубіжних країн.

У межах наукових шкіл університету здійснюється підготовка аспірантів та докторантів майже за 40 спеціальностями.

Університет є справжнім флагманом педагогічної освіти на Півдні України, він названий на честь видатного педагога К.Д. Ушинського. Упродовж 1869-1871 рр. К.Д. Ушинського подорожує південною Україною, відвідує міста Сімферополь, Ялта, Одеса та ін., виступає у школах та вищих навчальних закладах, спілкується з дітьми та їх викладачами, проводить спільні засідання та наукові конференції. У місті Сімферополь в 1870 р. проходить З'їзд вчителів народних шкіл, на якому виступає із промовою К.Д. Ушинський. Наступного року тут видано підручник К.Д. Ушинського "Рідне слово" для 3-го року навчання. В останні роки життя він працює в Одесі, пише рукописи відомих педагогічних творів. Педагогічні методи навчання К.Д. Ушинського широко використовуються і є актуальними в навчальних закладах України і на сьогоднішній день.

У наш час в Одесі зареєстровано понад 20 вищих навчальних закладів університетського типу (табл. 1).

3. Смольний інститут шляхетних дівчат – перший в Росії жіночий навчальний заклад, що поклав початок становленню жіночої освіти в країні.

Перша назва навчального закладу – Інститут при Катерині Другій, він заснований за ініціативою І.І. Бецкого і відповідно до Указу, що підписано Катериною Другою 5 травня (24 квітня) 1764 р. і спочатку мав офіційну назву "Імператорське виховне товариство благородних дівчат". Ця товариство, як говорилося в Указі, було створено для того, щоби "надати державі освічених жінок, хороших матерів, корисних членів сім'ї і суспільства".

Відомості про ВНЗ, в яких працював К.Д. Ушинський

Назва навчального закладу	Ярославль, Ярославський Демидівський лицей	Санкт-Петербург, Смольний інститут шляхетних дівчат	Одеса, Педагогічний інститут	Примітки
Роки праці	1846-1849 рр.	1859-1862 рр.	1870-1871 рр.	
Обов'язки (посада)	Виконуючий обов'язки професора камеральних наук на кафедрі енциклопедії законодавства	Інспектор класів	Приймав участь у з'їзді вчителів народних шкіл Видання рукопису "Рідного слова" для 3-го року навчання	
Сучасна назва ВНЗ	Ярославський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського	Російський державний педагогічний університет імені А.І. Герцена	Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського	
Кількість університетів у місті (2010 р.)	25	30	21	

Імператриця Катерина II, прихильниця прогресивних ідей Монтеня, Локка і Фенелона, бажала заснувати навчальний заклад на зразок Сен-Сирського інституту під Парижем. За статутом діти мали вступати до закладу у віці не старше шести років і залишатися там дванадцять років, причому з батьків бралася розписка, що вони не будуть вимагати їх назад ні під яким приводом до закінчення цього терміну. Потім термін навчання було скорочено до 9 років (з 9 до 18 років).

Імператриця сподівалася, що видаливши дітей на довгий термін від неосвіченого середовища і повернувши туди вже розвинену і ушляхетнену дівчину, це сприятиме пом'якшенню звичаїв і створить "нову породу людей". Сенатові було наказано надрукувати і розіслати Статут цього закладу по всіх губерніях, провінціях і містах, "щоби кожен із дворян міг, якщо побажає, доручити дочок своїх на дитячих роках сему заснованому вихованню". Відповідно до Указу передбачалося виховання двохсот шляхетних дівчат у новій споруді на території Новодівочого монастиря.

У 1765 р. при Інституті, заснованому спочатку як закритий привілейований навчальний заклад для дочок дворянської знаті, відкрилося відділення "для міщанських дівчат" (недворянських станів, крім кріпосних селян). Будівлю для Міщанського училища було зведено архітектором Ю. Фельтеном.

Подальша історія Інституту виглядає так. У 1796 р. Інститут увійшов до Відомства установ імператриці Марії. У 1806 році для інституту за проектом архітектора Джакомо Кваренгі було побудовано спеціальне приміщення.

У 1848 р. в Інституті відкрився дворічний педагогічний клас для підготовки вчительок, а міщанське відділення було перетворено в Санкт-Петербурзьке Олександрівське училище (з 1891 р. – Олександрівський інститут).

У жовтні 1917 р. Інститут на чолі з княгинєю В.В. Голіциною переїхав до Новочеркаська [1]. Останній російський випуск учительок відбувся у лютому 1919 р. в Новочеркаську. Вже влітку 1919 р. Інститут покинув Росію і продовжив роботу на теренах Сербії.

Навчання і виховання у Смольному інституті шляхетних дівчат здійснювалося за окремими програмами, зокрема на уроках танців (1889 р.).

До Смольного інституту брали дочок осіб, які мали чин не нижче полковника або дійсного статського радника, на казенний рахунок і дочок потомствених дворян за річну плату, готували їх до придворного та світського життя. У програму входило навчання російської словесності, географії, арифметики, історії, іноземних мов, музики, танців, малювання, світським манерам, різних видів домашнього господарства тощо.

У 1859–1862 рр. інспектором класів Інституту був К.Д. Ушинський, який провів у ньому ряд прогресивних перетворень (новий семирічний навчальний план з великим числом годин, відведених на російську мову, географію, історію, природознавство тощо). Так, виходячи зі свого головного принципу демократизації народної освіти і народності виховання, йому вдалося прибрати існував до цього поділу складу учнів на "благородних" і "неблагородних" (тобто з міщанського стану), він ввів практику викладання навчальних предметів російською мовою і відкрив особливий педагогічний клас, в якому здійснювалася підготовка учнів для роботи в якості виховательок. К.Д. Ушинський увів у практику педагогічної роботи наради та конференції педагогів, а вихованки отримали право проводити канікули і свята у батьків. Нажаль, після вимушеного відходу К.Д. Ушинського з Інституту його основні прогресивні перетворення було ліквідовано.

Зараз у Санкт-Петербурзі успішно працюють 30 вищих навчальних закладів, університетів різного профілю.

Висновки. Педагогічна спадщина К.Д. Ушинського та його викладацька діяльність настільки багатогранні у своїх проявах, що не втрачають актуальності і в наш час, пов'язаний із модернізацією структури і змісту вищої освіти.

У відомих містах України і Росії, де працював К.Д. Ушинський, залишаються дослідники його наукової спадщини, які пишуться можливістю вивчати і втілювати у педагогічну практику високі ідеали його наукової спадщини, народного навчання і народної освіти. Найкращі педагоги в Україні відзначаються високою нагородою НАПН України – Медаллю К.Д. Ушинського.

Використані джерела

1. Ушинский К.Д. Собрание сочинений, в 10 т. – М. – Л., 1952. – 182 с.
2. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – К., 1983. – Т.1. – 206 с.
3. Днепров Е.Д. Ушинський і сучасність / Держ. ун-т – Вища школа економіки. – М.: Видавничий дім ГУ ВШЕ, 2007. – 232 с.
4. Джурицкий А.Н. Педагогика: История педагогических идей. - М., 2000. – 287 с.
5. История педагогики (История образования и педагогической мысли) / Учеб. Пособие. – М.: Гардарики, 2003. – 289 с.
6. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті: монографія / Г.О. Козлакова. – К.: ВІПОЛ, 1997. – 180 с.
7. Луговий В.І. Університетологія – новий напрям педагогічної науки // В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова / Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2012. – № 1. – Додаток 2. – Тематичний випуск "Наука і вища освіта". – 368 с. – С. 3 – 11.
8. Модзалевский Л.Н. О народности воспитания по Ушинскому. "Памяти К.Д. Ушинского". – СПб., 1869. – 162 с.
9. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця, 2001. – 175 с.
10. Серова А.А. Ушинський К.Д. про роль російської мови у вихованні людини // Електронний журнал "Знання. Розуміння. Уміння". - 2009. – № 2. - Педагогіка. Психологія. – 265 с.
11. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. -- К., 2000. – 105 с.
12. Широков В.А., Широков О.В. Сімферополь: "Вулиці розповідають". – Сімферополь: Таврія, 1983. – 208 с.
13. <http://pdpu.edu.ua/> Сайт Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, м. Одеса.
14. <http://yspu.org/index.php/> Сайт Ярославського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, м. Ярославль, Росія.
15. <http://glavsprav.ru/> Сайт університетів Санкт-Петербурга, Росія.

Kozlakova G., Kovalenko O.

DEVELOPMENT OF UNIVERSITIES IN REGIONS OF UKRAINE AND RUSSIA WHERE KONSTANTIN USHYSKIY HAD EMPLOYMENT

An article is devoted to analyses of transformation at educational establishments in regions of Ukraine and Russia where Konstantin Ushynskiy had employment and created a fundament for their development as Universities. There are represented some modern characteristics of pedagogical universities in regions of Saint Petersburg, Yarroslavl and Odessa.

Key words: *university kind of education, pedagogical universities, pedagogical inheritance of Kostantin Ushynskiy.*

Стаття надійшла до редакції 20.06.13